

О. І. Савайда

ЛьвДУВС,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Л. М. Гринь , Р. І. Скрипець

курсанти 3-го курсу ФПФПКЗ та МГБ ЛьвДУВС

ПРИРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

© Савайда О. І., Гринь Л. М., Скрипець Р. І., 2015

З позицій новітніх знань і досягнень науки, передового досвіду юридичної практики досліджено природно-правові аспекти естетичної культури юриста: поняття та її структура, основні принципи та функції, значення естетичної культури юриста у здійсненні ним професійної діяльності.

Ключові слова: естетична культура, естетична культура особи, естетична культура юриста, правова естетика, естетична правосвідомість, професійна правосвідомість, естетичне світосприймання, естетико-правові цінності, функції естетичної культури, естетичні принципи юридичної діяльності, юридична гармонія, закони краси, правове почуття юриста.

Е. И. Савайда, Л. М. Гринь, Р. И. Скрипець

ЕСТЕСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЮРИСТА

С позиций новейших знаний и достижений науки, передового опыта юридической практики исследуются аспекты эстетической культуры юриста: понятие, структура, принципы, функции, ее значение в осуществлении юристом профессиональной деятельности.

Ключевые слова: эстетическая культура, эстетическая культура личности, эстетическая культура юриста, правовая эстетика, эстетическое правосознание, профессиональное правосознание, эстетическое мировосприятие, эстетико-правовые ценности, функции эстетической культуры, эстетические принципы юридической деятельности, юридическая гармония, законы красоты, правовое чувство юриста.

E. I. Savayda, L. M. Grin, R. I. Skripets

NATURAL-LEGAL ASPECTS AESTHETIC CULTURE LAWYER

The article from the standpoint of new knowledge and advances in science, excellence in legal practice investigates aspects of aesthetic culture lawyer: thr concept, structure, principles, functions and its role in the implementation of the lawyer profession.

Key words: aesthetic culture, aesthetic culture a person aesthetic culture lawyer, legal aesthetics, aesthetic consciousness, professional consciousness, aesthetic worldview, aesthetic

and legal values, functions of aesthetic culture and aesthetic principles of legal activity, legal harmony laws of beauty, the legal sense of the lawyer.

Постановка проблеми. Особливістю XXI століття є тенденція до формування полікультурного простору в умовах глобалізаційно-інформаційних змін суспільства. Останнє десятиліття XX і початок XXI століть поставило перед гуманітарними науками нові завдання, вирішення яких має підготувати людину до активного життя і функціонування у принципово оновлених соціально-культурних умовах.

Наш час ставить підвищені вимоги до особи юриста, який змушений динамізувати стиль життя, змінювати форми поведінки, переглядати життєві орієнтації та цінності природно-правових вимог суспільства. Подальший суспільний прогрес нерозривно пов'язаний із рівнем духовності кожного юриста. Підготовка спеціалістів вищої якості на нинішньому якісно новому етапі розбудови незалежної держави, реформування сфер життєдіяльності соціуму, вимагає глибшого пізнання духовної основи життя – Всесвіту, його нерозгаданих таємниць, щоб правильно вибрати шлях – природний шлях, який допоможе здобувати справедливе майбутнє.

Оскільки зі зміною історичних, соціально-економічних і життєвих передумов трансформується духовна сутність людини, то проблема формування та розвитку естетичної культури особи загалом й естетичної культури юриста зокрема є важливим предметом дослідження, належить до тих гуманітарних проблем, які прийнято називати “вічними”.

Отже, доводиться констатувати, що, зважаючи на відчутний поступ країни до нового етапу, своєрідного духовно-морального відновлення, який все активніше заявляє про себе у суспільному житті у процесі демократично-правових перетворень, перед правовою наукою постає важливе завдання – детальне пізнання проблем формування новітнього гуманістичного спрямування свідомості юриста, особливостей вияву та специфіки формування естетичної культури юриста як природного правового компаса, шляху до високої професійної майстерності та гарантії захисту його свободної волі, прав, свобод, законних інтересів громадян у соціально-юридичному просторі.

Аналіз досліджень проблеми. Зазначимо, що сьогодні в науковій літературі проблемі формування естетичної культури юриста приділяється ще недостатня увага. Зазвичай вона розглядалася в руслі ширших проблем: підготовки юристів, формування духовного світу юриста, як складова правової та професійної культури юриста тощо.

В українській і зарубіжній юридичній літературі низка аспектів проблеми естетичної культури юриста відображена в працях учених – В. Горського, В. Горшеньова, М. Ібрагімова, М. Ковалю, В. Куліченко, В. Лозового, І. Любінського, В. Мазепи, А. Романової, С. Сливки, Б. Чичеріна та інших. Спільним для цих наукових розвідок є трактування дефініції “естетична культура юриста” та її складових елементів, проте нам хотілося б звернути увагу саме на природно-правові аспекти естетичної культури юриста.

Мета наукового дослідження статті полягає у теоретичному глибокому пізнанні та оцінці аспектів “естетико-правової природи юриста”: поняття та ознак естетичної культури юриста, її принципів, функцій, структурних елементів, значення та способів формування.

Виклад основного матеріалу. Вперше, спираючись на поняття “ейсетикос”, “естаномай”, “естаноме”, “естесі”, у науковий обіг термін “естетика” ввів у 1750 році німецький філософ і теоретик мистецтва О. Г. Баумгартен [1, с. 24].

Теоретичні погляди О. Баумгартена формувалися в той час, коли естетичне знання як складова частина філософії вже мало довгу і непросту історію. Це і епоха середньовіччя, в умовах якої написані твори Августина “Сповідь”, “Про порядок”, і епоха Відродження, яка дала світові

естетичну спадщину Леонардо да Вінчі, і класицизм, основні методологічні принципи якого послідовно висвітлено в поетичному мистецтві.

Отже, введення Баумгартемом терміна “естетика”, а згодом і фіксація ідентичної галузі наукових знань, спиралися на значний історико-теоретичний досвід і закріплювались за наукою – естетикою, предметом якої є закономірності чуттєвого пізнання буття і художньої творчості.

Важливим етапом у розробленні проблеми предмета естетики став період розвитку німецької класичної філософії. Безпосередній інтерес до широкого кола естетичних проблем виявили Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель. Імануїл Кант переконаний, що тільки людина може бути ідеалом краси, тільки людство “може бути ідеалом досконалості” [2, с. 237]. Отже, поняття природної досконалості розглядається як важлива координата формування гармонії, ідеалу та справедливості. Йоганн-Готліб Фіхте у розумінні естетики тяжів до ідеї зведення предмета цієї науки до теорії мистецтва. Розглядаючи специфіку мистецтва порівняно з наукою і мораллю, він вважав, що саме мистецтво сприяє становленню цілісної людини.

Нині існує багато визначень цього поняття, які так чи інакше пов’язані з поняттям почуттєвого сприймання людиною реального світу. Естетика – наука про природу й закономірності естетичного освоєння дійсності. Загалом – це естетичне пізнання, яке слугує важливим чинником духовності людини [3, с. 240]. Однією із основоположних категорій естетики є естетична культура.

Естетична культура – це вид культури, який є сукупністю естетичних цінностей, що існують у суспільстві, способів і засобів їх створення та освоєння. Зрозуміло, що естетична культура, як і естетика загалом, має різні види, відповідно до класифікацій з певних ознак.

Ураховуючи вищезазначене, потрібно зауважити, що зміст понять “естетична культура”, “естетична культура суспільства”, “естетична культура особи”, “естетична культура юриста” не є ідентичним, а співвідноситься через методологічну призму аналізу як ціле та складові. Цю тезу підтверджують методологічні підходи щодо висловів У. Суна та А. Романової.

У. Сун твердить, що естетична культура особистості є мірою освоєння естетичних цінностей у конкретних історичних умовах і мірою її діяльності, спрямованої на створення таких цінностей у різних галузях суспільної практики [4, с. 187]. Інший науковець вважає, що естетична культура юриста не є чимось особливим порівняно з естетичною культурою особи, є його різновидом. Йдеться лише про специфічне доповнення основних моментів, зумовлених соціокультурними обставинами, панівною ідеологією, загальним рівнем культури та вихованням особи, особливостями професійного середовища та специфікою професійної діяльності.

Науковець також погоджується із думкою В. Лозового, який характеризує співвідношення естетичної культури юриста та естетичної культури суспільства тією мірою засвоєння естетичних цінностей, якою володіє конкретна особистість [5, с. 174]. А. Романова також наголошує, що естетична культура окремого юриста є синтезом загального, особливого та одиничного, в якому естетико-правова природа юриста є складним переплетенням природних, соціальних, виховних, культурних чинників, його власної активності та вибіркової діяльності щодо засвоєння цінностей світової й національної культури, які, власне, роблять його унікальним і самобутнім [6, с. 112].

Як розуміння юристом правил зовнішньої гармонії своєї професійної діяльності та реалізацію їх на практиці з метою ефективного розв’язання юридичних завдань тлумачить естетичну культуру юриста О. А. Шумейко [7, с. 11].

На нашу думку, естетична культура юриста є рівнем опанування естетичної культури суспільства, естетичною культурою особи і втіленням їх у професійну діяльність; є частинкою загальних, універсальних людських відносин і тому є мірою універсальності та гармонійності особи правника.

Не можна не погодитись із абстрактно-предметним методологічним прийомом – трактуванням поняття “естетична культура юриста” С. Сливки, який визначає її через площину почуттєвого права, правової естетики, тобто “духа права”. Він вважає, що естетична культура

юриста – це ступінь почуттєвого впливу діалогу мистецтва і краси на формування професійної правосвідомості юриста з метою пізнання правових явищ [8, с. 63].

У наступних своїх наукових розвідках учений дає значно ширше визначення цієї дефініції, надає перевагу синоніму “естетично-почуттєва культура юриста” та вибирає останню об’єктом своїх наукових досліджень. Трансформацію своїх поглядів він детермінує інтеграцією елементів службової діяльності юриста, а саме: почуттєвого та раціонального, своєрідним діалогом між ними та взаємовідношенням зовнішнього й внутрішнього аспектів естетичної культури. С. Сливка під поняттям естетичної культури юриста розуміє почуттєвий вплив “діалогу мистецтва” і законів краси у правовій естетиці на формування професійної правосвідомості фахівця-юриста та його поведінку з метою пізнання та кваліфікованого вирішення ним правових ситуацій [9, с. 228].

Потрібно зазначити, що аналогічно до наявних розбіжностей у поглядах як щодо понять, співвідношень естетичних культур відповідно суспільства, особи, юриста, немає погоджених наукових концепцій щодо структури естетичної культури юриста.

Значенням та метою естетичної культури юриста в будь-який історико-соціальний період розвитку суспільства залишається гармонія, яка не зовні, а в самій людині, природні якості якої, творчі здібності допомагають створити нові культурні цінності.

У процесі естетичної діяльності формується творчий спосіб мислення, виробляється ціннісне та справедливо-гармонійне ставлення до навколишнього світу. Для фахівців, зокрема й правоохоронців, надзвичайно важливим є вивчення естетики, оскільки вона формує естетичну свідомість юриста, розвиває його уявлення, фантазію, інші естетичні ознаки мислення, допомагає невимушено триматися у спілкуванні з людьми, естетично поводитися та приймати правильні природно-правові рішення тощо.

Структура естетичної культури правника – це сукупність взаємопов’язаних та взаємообумовлених складових елементів естетичної культури юриста. Наприклад А. Романова зауважує: “Потрібно пам’ятати те, що структура естетичної культури юриста багатоманітна. Перш за все, вона містить естетичну свідомість правника, що відтворюється в ідеалах, потребах, настановах, смаках, поглядах, концепціях, різних виявах правової діяльності, а також у побуті, суспільному житті” [6, с. 112].

Дещо подібну, однак не ідентичну позицію займає С. Сливка, адже, досліджуючи складові елементи естетичної культури юриста, надає домінуючу перевагу таким складовим, як мистецтво в правовому колі, закони краси у полі професійної діяльності юриста, зокрема природні закони (закони Всесвіту), прекрасне у службових діях юриста, діалог мистецтва і законів краси у правовій естетиці. Лише системний змістовий аналіз наукових положень С. Сливки дає змогу виділяти й низку інших не другорядних елементів естетичної культури юриста, а саме: правове почуття (естетичне пізнання правового явища за допомогою передчуттів, інтуїції, здогадок, асоціації, переосмислення набутих правових знань, підсвідомість, професійна правосвідомість, естетично-правові цінності, естетично-правовий смак, поведінка юриста).

Необхідно зазначити, що більшість авторів, аналізуючи структуру естетичної культури юриста, концентрують увагу на ключових її елементах – красі, прекрасному, гармонії, мистецтві у полі правової естетики. Наприклад, О. Наконечна вважає, що невід’ємною частиною естетичної культури юриста є краса [10, с. 118]. На нашу думку, структуру естетичної культури утворюють естетична свідомість та естетичні здібності особи до творчості, як в житті, так і в професійній діяльності.

Потрібно погодитись з тим, що ці компоненти є провідними для естетичної культури юриста, адже вони виникли з потреб людини як засобів усвідомлення себе у світі, своїх зв’язків з навколишнім середовищем, а для юриста є чинниками формування правового почуття, правомірної професійної поведінки, співзвучної законам природного права, гармонії його краси в повсякденній роботі.

Принципи естетичної культури юриста – це основоположні засади, ідеї, керівні естетичні позиції, без яких немислима естетико-правова професійна діяльність юриста, яких треба дотримуватися на практиці.

До основних принципів естетичної культури юриста належать:

- юридична гармонія;
- естетична домінанта (безумовно-умовний рефлекс);
- феномен творчої волі;
- юридична алегоричність (знакова система, феміда);
- професійна мажорність, службовий дизайн [11, с. 216].

Водночас, із урахуванням позицій новітніх знань і досягнень науки, передового досвіду юридичної практики, деякі вчені обґрунтовують необхідність уніфікованого нового підходу до розуміння різновидів принципів естетичної культури юриста. Їм видається доцільним, поряд із вищезазначеними класичними принципами, виділяти ще й такі:

- принцип естетично-правового мислення;
- естетичний рівень правової інформації (обізнаності);
- єдність естетичної свідомості, почуття та естетичної діяльності;
- інформаційного спілкування;
- естетичної гармонії між діями, почуттями та свідомістю;
- потреби естетичних засад у логічному мисленні [6, с. 117–119].

На нашу думку, усі ці вищезазначені принципи цінні для естетичної культури юриста. Як і кожне соціально-правове явище, естетична культура юриста виконує притаманні лише їй завдання, адже зміст естетико-правової культури правника виявляється також у властивих лише їй функціях. Функції естетичної культури юриста – це основні, спрямовані на здійснення докорінних цільових завдань напрями активної дії впливу естетичної культури правника на правове почуття юриста, світ його юридичного мислення, досвіду та практичної складової діяльності та на соціум загалом.

До основних функцій естетичної культури юриста належать:

- формування естетичних принципів юридичної діяльності;
- підвищення рівня правового почуття юриста;
- подолання стандартного юридичного мислення;
- вплив на виховання суб'єктів права;
- розвиток ритуально-обрядової культури у юридичній практиці;
- наповнення і систематизація юридичного досвіду [9, с. 223].

Деякі вчені вважають, що з погляду доцільності врахування усіх взаємозв'язків позитивного та природного права, де закони останнього повинні забезпечувати та зберігати баланс, гармонію між почуттям службового обов'язку та внутрішнім переконанням, є підстави виділити ще такі функції естетичної культури правника:

- формування відчуття естетичного задоволення від професійної діяльності, естетики слідчих дій, естетично-правового смаку юриста;
- вироблення правильних естетичних суджень, оцінки явищ;
- інформування, здійснення сприятливого впливу на світогляд, моральні поняття і поведінку юриста;
- виховання здатності помічати, розуміти красу в природі, суспільному житті, правотворчій діяльності;
- сприяння естетико-правовому розвитку юриста;
- вираження буття права, правової ідеї [6, с. 121].

Значення естетичної культури юриста полягає в “закоріненості” у професії, суб'єктивно-особистісному ставленні самого юриста до службової діяльності з особливим естетичним

наповненням, відповідним “духові права”. Основними параметрами естетичності професійної діяльності правника є:

- майстерність;
- захоплення професією і моральне задоволення від неї;
- престиж юридичної професії [6, с. 179];
- якісний стан правопорядку та громадської безпеки, за якого права, свободи, законні інтереси людини і громадянина є найвищими соціальними цінностями, а діяльність юриста компасом на шляху до їх гарантування, реалізації та захисту.

Естетична культура наповнює і систематизує юридичний досвід правника. Ця функція ніби доповнює естетичними почуттями професійні якості та у такий спосіб сприяє розвиткові аналітичного мислення, здатності використовувати набутий почуттєво-емоційний потенціал з метою оптимального врегулювання правових відносин у суспільстві. Тому, на нашу думку, сутність значущості естетичної культури найповніше співзвучна визначенню Сократа: “красивіше те, що найкраще та справедливіше відповідає своєму призначенню”.

Висновки. Отож, доводиться констатувати, що в епоху настання реформаторських змін у житті суспільства професіоналізм українських правників, культура юридичної діяльності загалом, впровадження у національну практику нових якісних механізмів, стандартів реалізації прав людини – нагальні вимоги сьогодення, які не можуть повноцінно існувати без врахування “духу права”, значною мірою залежать від рівня розвитку естетико-правових цінностей, тобто естетичної культури юриста.

1. Боров Ю. Б. *Предмет и задачи эстетики // Эстетика.* – М., 2005. – 131 с. 2. Кант И. *Сочинения: В 6 т.* – М., 1964. – Т. 5. – 367 с. 3. Сливка С. С. *Юридична деонтологія: підручник / С. С. Сливка. Вид. 2-ге, перероб. і доп.* – К.: Атіка, 2003. – 320 с. 4. Сун У. Ф. *Естетична культура студента / У. Ф. Сун.* – М.: МГУ, 1991. – 214 с. 5. Лозовий В. О. *Естетика / В. О. Лозовий, М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова.* – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 208 с. 6. Романова А. С. *Естетико-правова природа юриста: монографія / А. С. Романова.* – Львів: ПАІС, 2009. – 196 с. 7. Шумейко О. А. *Естетичне виховання та естетична культура в системі духовного розвитку студентів / О. А. Шумейко // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи.* – Харків. – 2014. – 312 с. 8. Сливка С. С. *Юридична деонтологія: навч.-метод. посіб. / С. С. Сливка.* – Львів: Світ, 2003. – 115 с. 9. Сливка С. С. *Юридична деонтологія: підручник / С. С. Сливка. Вид. 3-тє, перероб. і доп.* – К.: Атіка, 2006. – 296 с. 10. Наконечна О. П. *Естетичне як тип духовності / О. П. Наконечна.* – Рівне: ВАТ Рівненська друкарня, 2002. – 208 с. 11. Сливка С. С. *Правнича деонтологія / С. С. Сливка.* – К.: Атіка, 1999. – 336 с.